

УДК 329.8(410)«1906/20»

РОЛЬ ЩОРІЧНОГО ПАРТІЙНОГО З'ЇЗДУ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ СТРУКТУРІ ЛЕЙБОРИСТСЬКОЇ ПАРТІЇ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

Захар Чорняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна*

Стаття присвячена аналізу ролі та місця Щорічного партійного з'їзду в організаційній структурі Лейбористської партії. Автор проаналізував різні підходи до визначення ролі та місця цього елемента в балансі сил, характер і особливості трансформації протягом існування партії, починаючи від заснування партії, до керівництва Т. Блера та визначив причини і наслідки змін у партійній структурі.

Ключові слова: партійна структура, організаційна структура, баланс сил, з'їзд партії, Лейбористська партія, партійна система Сполученого королівства.

Наприкінці ХХ ст., після тривалого періоду перебування в опозиції Лейбористська партія тричі поспіль виграла вибори зі значним відривом голосів. Їм вдалося домогтися цього результату після глибокої трансформації, яка базувалася на змінах у структурі та ідеології партії. Ключові зміни відбулися в організаційній структурі. Зміни в організаційній структурі, відповідно, вплинули на баланс сил всередині партії, який визначає характер прийняття рішень та напрям політики всередині партії.

Дослідження, присвячені аналізу британської партійної структури можна простежити назад до ХХ ст. і робіт М. Дюверже. На його думку, структура є «найбільш синтетичним компонентом, який значною мірою залежить від цілого ряду чинників (ідеології, цілей, соціальної бази і т. д.)» [1, с. 121]. У Лейбористській партії тип організаційної структури визначає баланс сил усередині партії, в якій боротьба за формування політики відбувається між трьома різними суб'єктами. У своїх працях М. Дюверже проаналізував, як, окрім впливу на керівництво партії, партійна структура впливає і на формування її ідеологічного спрямування та передвиборчих програм.

Дослідження структури Лейбористської партії були продовжені низкою міжнародних вчених. Найбільший внесок було зроблено О. Громико [2], Г. Дейганом та М. Коулом [3], А. Мюленом [3], Г. Пуле [4] та А. Річардсом [5]. Особливо треба відзначити дослідження А. Річардса. У своїй роботі «Життя і душа партії: причини і наслідки організаційних змін в британській Лейбористській партії з 1979 р.», вчений досліджував причини нововведень і змін у структурі і політиці Лейбористської партії на різних етапах її існування та з'ясував, «як» і «чому?» це сталося. Значним науковим внеском цього дослідження, на нашу думку, є аналіз емпіричних даних, газетних статей, партійних архівів, спогадів та інтерв'ю. За допомогою такого аналізу можна оцінити вплив різних чинників на неформальну структуру партії і характер творення політики на різних етапах її існування, після Другої світової війни.

Проте навіть у роботах цих дослідників дуже мало уваги приділяється такому ключовому елементу організаційної структури, як Щорічний партійний з'їзд Лейбористської партії (англ. Annual Labour Conference), та його впливу на прийняття рішень і формування програмної політики партії. Саме тому процес трансформації у структурі партії та вплив

цього елемента на партію є завданням нашого дослідження і має відбуватися в ясній і послідовній манері: від виділення підходів до аналізу ключових показників партійної структури.

У цій статті ми б хотіли проаналізувати баланс сил у партійній структурі, взявши за основу роль Щорічного партійного з'їзду як «серця» Лейбористської партії та центру зосередження голосу її членів. З'їзд, до того ж, є й окремим суб'єктом прийняття рішення. Це також поле для дебатів та боротьби інтересів, проаналізувавши яке, можна зрозуміти, хто все ж таки відіграє вирішальну роль у створенні та затвердженні партійної політики і партійного курсу.

Найбільшою проблемою Щорічного з'їзду є те, що він має виконувати кілька ролей, які у своїх підвалинах є непомітними та суперечливими. Багато активістів нині погоджуються із висновком колишнього лідера партії К. Етлі, про те, що З'їзд має бути своєрідним «парламентом руху» (англ. parliament of the movement) [6, с. 11]. Партійна верхівка, натомість, хоче, щоб він був показником сильної та уніфікованої партії. Через ці розбіжності у підходах і виникають конфлікти між суб'єктами партії.

Ми спробуємо розглянути Щорічний партійний з'їзд через призму двох підходів, які «приписують» цьому органу різні ролі:

- з'їзд як партійний парламент;
- з'їзд як процес легітимізації влади партійної верхівки та виконувач функції партійного «фільтра достоїнства»;

Ранньому періоду існування Лейбористської партії були характерні ознаки зовнішньої партії [1, с. 134]. Особи, що обіймали вищі посади, та офіційні представники не відрізнялися за статусом від простих членів партії. Лідерство було функцією організаційного характеру, своєрідним переліком ролей, що кожен елемент мав виконувати. Початкова структура в теорії передбачала максимальне обмеження суб'єктивізму під час прийняття рішень. Партії на місцях висували власних делегатів для участі у з'їзді, які мали не мали змоги висловлювати свої особисті думки та ідеї, оскільки максимальна локалізація цих місцевих партій створювала великий тиск відповідальності на цих представників. Делегат чітко знав, перед ким відповідає за власні рішення, його діяльність на З'їзді можна було відстежити, тому особа була змушена висловлювати затверджені меседжі, або ж її усували від посади, та обирали іншого представника, який би висловлював думку членів на місцях. Депутати у парламенті також мали невелику кількість формальної свободи і були змушені голосувати у певному порядку, вказаному верхівкою та комітетом партії.

Протягом раннього етапу лідери Лейбористської партії також описували її як партію з демократичною внутрішньою структурою, на противагу Консервативної партії, коли мова йде про процес ухвалення партійних рішень та ролі партійних конференцій. Так, наприклад К. Етлі свого часу виголосив таку фразу, на підтримку цього: «На відміну від з'їзду Консерваторів, яка просто ухвалює резолюції, на які може бути, а може й не бути ніякої реакції, Лейбористська партійна конференція вирішує полісі партії» [7, с. 14]. Згідно із цим твердженням К. Етлі, з'їзд справді можна розглядати як «парламент руху».

Це твердження є, згідно зі словами М. Дюверже, чітким підтвердженням і відображенням її начала як «зовнішньої партії» [1, с. 135]. Зовнішні партії розпочали свою діяльність як «екстра-парламентські», позапарламентські організації, які були створені з метою відстоювати інтереси своїх членів у парламенті. Зовнішнім партіям, згідно з М. Дюверже, була притаманна певна недовіра до парламентської фракції та бажання піддати її авторитету незалежного комітету.

Варто також згадати твердження Р. Міхельса [8, с. 50] про ситуацію, коли наданням вагомої повноти влади партійному лідерству створюється небезпека олігархізації партій-

ного керівництва та поступове зростання дистанції між партійним керівництвом та членами партії. Лейбористська партія також не змогла цього уникнути, притому і на досить ранньому етапі власного розвитку.

Резолюція партії 1907 р. зазначила те, що парламентська фракція партії, в разі перебування в уряді, «приймає кінцеве рішення, послуговуючись інструкціями та бажаннями з'їзду як дорадчого органу» [3, с. 183]. Тобто, незважаючи на словесне оформлення резолюції, яке зазначало, що з'їзд все-таки виголошує інструкції для парламентської фракції, парламентська фракція має достатньо простору, щоб ухилитися від вказівок партійного з'їзду.

Теоретично, структура партії сформована так, що партійний з'їзд та партійна верхівка є рівносильними акторами. За умови правильного використання цієї структури, процес прийняття рішення міг би бути дуже демократичним. У разі несприйняття пропозиції уряду членами або навпаки, суб'єкти мали б працювати заради досягнення компромісу та перегляду проєктів рішень, що, на нашу думку, призвело б до консолідації партії та гарного іміджу. Натомість, суб'єкти блокували один одного, що призводило до численних розколів у партії, які стали результатом саме цього небажання знаходження компромісів.

Протягом майже усього століття верхівка наступала на ті самі граблі, не розуміючи, що принципи, закладені у структуру партії, призводять або до максимально позитивного, або до максимально негативного результату для лідерства та парламентської фракції. У цій структурі немає «сірої зони». Якщо партійна верхівка ігнорувала рішення З'їзду та діяла на власний розсуд, це майже у всіх випадках свідчило про її довге відсторонення від влади. Якщо Щорічний з'їзд і не міг змінити рішення партійної верхівки, члени могли гучно засвідчити про власне невдоволення, що показувало партію як роз'єднану і нищівно впливало на її репутацію серед загальнонаціонального електорату [9, с. 18]. Затяжні періоди перебування партії в опозиції, на нашу думку, є саме результатом недооцінення сили членів партії партійною верхівкою.

Розробники проєкту Нового лейборизму зрозуміли, що З'їзд став сильним індикатором розбрату у партії, який відлякує електорат, тому намагалися впровадити реформи, які могли б відвести партійний розбрат навколо полісі «за закриті двері», таким чином покращивши імідж партії. Цей принцип став ядром нового проєкту Партнерство у владі, про який ми згадували вище. Один із головних архітекторів Нового лейборизму Ф. Гоуд запропонував замінити ворогуючі структури єдиною лінійною субординацією, яка б вертикально вела до лідера партії [4, с. 396]. Щоправда, партійне керівництво Нового лейборизму вирішило не відмовлятися від З'їзду, незважаючи на власну одержимість контролем. Причиною цього рішення є довга усталена традиція, де у партійному з'їзді втілена роль «фільтра достоїнства», (англ. the dignified part) [10, с. 18]. Тобто З'їзд розглядався як інстанція, до якої партійна верхівка зверталася за «схваленням» власних рішень, з метою «ухвалення» та «благоговіння» цих рішень перед очима громадськості.

Вислів «фільтр достоїнства», або «орган-благоговитель», походить від соціолога-есеїста В. Беджета [10], котрий дискутував про політичну систему. Він вважав, що для ефективного її функціонування потрібна злагоджена дія двох елементів – «ефективної частини» та «гідної частини» [10, с. 20]. «Частина-фільтр достоїнства» складається з осіб, котрі формують та утримують почуття поваги у громадян до системи чи організації. Інша частина – ефективна – безпосередньо здійснює управлінську функцію. Критика вченого поставила запитання: для чого взагалі тоді потрібен фільтр достоїнства, якщо він не має реальних повноважень? В. Беджет вважає, що позбавлення системи від цього фільтра позбавить діючий елемент натхнення, зв'язку із громадянами та

гальмівного механізму, який утримує діючу частину від перебільшення власної влади та повноважень.

Згідно із цим підходом, З'їзд відіграє саме роль «фільтра достоїнства» у структурі партії. Р. Кросман [11, с. 3], котрий застосував підхід В. Беджета до Лейбористської партії, вважає, що З'їзд створювався як примарний орган влади партійних членів-активістів, котрі були потрібні партійній верхівці для того, щоб «живити» партію. Партійний з'їзд створював і підтримував лояльність активістів, котрі, згідно із поширеною думкою, є більш екстремальними акторами у партійних структурах. Надавши активістам ілюзію впливу, реальна влада сконцентрувалася у руках партійної верхівки, парламентської фракції та трейд-юніонів. Протягом ранніх етапів це було дуже чітко видно: членам-активістам надавались суверенні права через своїх делегатів, але реально, за потреби груповий голос юніонів та партійної фракції міг перекрити голоси активістів, якщо ті б висловлювали сильну непокору. Такий підхід є традиційним під час трактування первинної ролі Щорічного партійного з'їзду лейбористів.

Чи погоджуються на сучасному етапі люди із такою функцією З'їзду? Під час опитування, проведеного у 2006 р., де попросили опитуваних членів партії погодитися чи відхилити твердження «Роль членів партії – підтримувати рішення керівництва», 42.1% не погодились, 39.6% погодились із твердженням, решта не прийняли рішення [9, с. 20]. Це є свідченням того, що велика частина членів партії бажає брати участь у формуванні поліси та курсу партії.

На нашу думку, був етап у історії партії, коли З'їзд міг все-таки відігравати роль повноцінного незалежного актора та здійснити свою роль як «фільтра-достоїнства». Таким періодом було лідерство К. Етлі. Цей етап був характерним тим, що лідерство та сам К. Етлі мали бажання розглядати З'їзд як рівноцінного собі суб'єкта прийняття партійних рішень. Уряд К. Етлі ставився до Щорічного з'їзду як до авторитетного суб'єкта та розглядав його як вогум довіри. Хоча побутує інша думка, що уряд К. Етлі був впевнений у підтримці власних поліси та звертався до їхньої думкою членів З'їзду, лише коли був переконаний у підтримці [6, с. 34].

Згідно із цим підходом, у 30–50 рр. ХХ ст. трейд-юніони були лояльними до партійного керівництва та мали у відсотковому співвідношенні більшу силу голосу на З'їзді, тому уряд та керівництво були впевнені у підтримці З'їзду, оскільки за незгод груповий голос лояльних трейд-юніонів завжди міг «поправити» ситуацію. Хоча ситуація змінилася на початку 50-х рр., коли з обранням нових керівників юніонів, об'єднання перестали бути настільки прихильними до партійного керівництва, зайнявши роль партійного критика. Уряд Х. Гайтскеля публічно заявив про небажання діяти завжди за вказівками членів З'їзду. У 50–70 рр. партійна еліта просто ігнорувала думку З'їзду або формально «приймала» ініціативи членів, але відкладала їх у низ високої «купи» законопроектів [4, с. 400].

Невдоволення трейд-юніонів та постійне відкидання партійною верхівкою думки З'їзду призвело до переходу трейд-юніонів та багатьох партійних членів-активістів лівіше по ідеологічному спектру. Кульмінацією цього невдоволення стали зимові страйки 1978–1979 рр., програш партії на виборах та переобрання партійного лідера. З метою «приборкання» лівих партійних активістів партійна еліта погодилася на реформу партійної конституції у 1981 р., яка збільшила вплив на формування політики лівих партійних активістів. Партійні активісти «відчули смак влади» та захотіли бути чимось більшим, ніж лише фільтр для партійних рішень [4, с. 393]. Настав етап, коли партійний з'їзд перестав бути осередком партійного ентузіазму з одного боку і перебувати на «безпечній» дистанції від реальної партійної влади.

Ліві настрої у партії виплеснулися у «Кампанії за демократичну реформу Лейбористської партії» (англ. Campaign for Labour Party Democracy) [9, с. 21]. Основною ідеєю було перетворення законодавчого потенціалу З'їзду у реальну владу стосовно створення партійної політики. Учасники цього внутріпартійного руху мали певний успіх стосовно задоволення власних бажань. Керівництво пішло на невеликі поступки, але вони відзначилися на іміджі партії, створили розкол всередині партії і призвели до поразки на виборах 1983 р. Партійна верхівка сподівалася на перемогу на виборах, що дало б їм змогу хоч якось відволіктися від внутріпартійного конфлікту та відкласти якісь фундаментальні зміни на пізніше, але поразка призвела до того, що негативні настрої продовжили «тушитися» в партійних колах.

Поразка 1983 р. стала початком спроб партійної верхівки реформувати структуру та систему прийняття рішень у партії. Кульмінацією цих спроб стали реформи Нового лейборизму й уряду Т. Блера. Метою Т. Блера стала реформа, яка б дала змогу забрати конфлікти пов'язані з формуванням полісі з арени партійного з'їзду та перенести їх у періоди між з'їздами, таким чином зробивши обговорення полісі тривалим та динамічним процесом. Щорічний з'їзд партії мав стати лише кульмінаційним етапом у процесі формування партійного полісі, а не головним форумом для дебатів. Ця реформа набула матеріальної форми, як «Партнерство у владі».

З точки зору політичної інженерії, «Партнерство у владі», був неймовірно вдалим проектом, який «зміг затвердити верховенство влади у руках партійного керівництва й одночасно створити вдалу ілюзію влади членів-активістів» [5, с. 60]. У теорії цей проект – це максимальна плюралізація процесу прийняття партійної політики, де всі учасники партії мають право, через полісі-комітети пропонувати власні проекти. Комісії, призначені на дворічний термін, розглядають подання та передають їх на остаточне обговорення Національного полісі форуму, який після «схвалення» пропозицій подає їх на заключне обговорювання та голосування на З'їзді [5, с. 63]. У теорії – досить демократичний процес, але на практиці Форум, який перебуває під сильним впливом партійного лідерства, може «профільтрувати» ініціативи та відкинути ті, які їм будуть невігідні, створюватимуть проблеми чи могли б негативно відобразитися на іміджі партійного керівництва. Цей проект дав змогу відсунути членів партії від позиції впливового суб'єкта до початкової позиції «фільтру достоїнства», до позиції дорадчого органу.

То чи вдалося уряду Т. Блера повернути Щорічний партійний з'їзд до «ідеальної форми», про яку говорив К. Етлі? Тримати З'їзд на дистанції від партійної верхівки та від реального впливу на формування політики уряду Т. Блера вдалося, але забезпечення та втримання активістського ентузіазму, на нашу думку, провалилося. Свідченням на підтримку цього аргументу є масова втрата партією своїх членів між 1997 та 2007 рр. (від 407 000 до 177 000 членів) [9, с. 23]. Опитування членів партії, що покинули партію у 1997 р., підтвердило, що велика кількість членів покинула партію саме через нездатність парламентської фракції та керівництва втілити їхні інтереси в уряді та партійних програмах. Це 24% опитаних – тобто близько 50 000 членів [9, с. 22]. Варто також зазначити, що ця причина є на другому місці після «загального розчарування у партійній діяльності».

Великою помилкою, на нашу думку, є те, що уряд Т. Блера та Г. Брауна не намагався хоча б ставитися з повагою до цього структурного органу, що дало б змогу, принаймні, зберегти правдоподібність ілюзії реальної влади у Щорічному з'їзді. Партійна еліта змінила форму організації, але не змінилася їх звичка відкрито і неодноразово ігнорувати рішення партійних з'їздів.

Наприкінці ХХ ст. Лейбористська партія зробила перший суттєвий крок у сторону організаційно-структурних реформ. Головною причиною, на нашу думку, стала потреба змінити баланс сил, зробити структуру більш централізованою, сконцентрувавши владу у руках лідера, для того щоб закріпити право формування ідеологічного напрямку і партійних змін саме за ним і вузьким колом його помічників. Нове партійне керівництво зрозуміло, що заради електорального успіху, покращення іміджу партії та безперешкодного просування нової політики треба було змінити організаційну структуру партії.

Щорічний партійний з'їзд, від початку заснування партії, є одним із ключових елементів організаційної структури у Лейбористській партії. До кінця ХХ ст. вчені погоджувалися, що З'їзд був головним майданчиком прийняття ключових рішень стосовно програмного курсу партії. Проте існували два різні підходи до визначення ролі З'їзду в рамках організаційної структури партії: *з'їзд – як партійний парламент* та *З'їзд – як процес легітимізації влади партійної верхівки*.

На нашу думку, обидва трактування є актуальними. Проте із приходом до влади «нових лейбористів», сила З'їзду та здатність цього органу реально впливати на створення партійної політики принципово зменшилася. Це дає змогу говорити про те, що централізаційні процеси, які зростали всередині партії, дедалі більше перетворювали партійний з'їзд із партійного парламенту на орган легітимізації влади партійної верхівки.

Проте такі зміни не були безпідставними: запеклі дебати на З'їзді почали створювати враження, що партійні суб'єкти в особі профспілок, партійного керівництва, рядових членів і афілійованих організацій створюють розбрат у партії, вічно борються один з одним та не можуть прийняти консолідованого рішення. Для того щоб змінити цей стереотипний імідж, процес прийняття рішень зі З'їзду потрібно було перевести «за закриті двері».

Щоб досягти цього, треба було реформувати роль, місце та силу З'їзду у структурі партії, що і було зроблено. Після створення Національного форуму з питань політики, керівництво партії змогло керувати процесом, відводячи від нього увагу громадськості, завдяки створенню штучного іміджу консолідованості партії. Вирішальне слово у прийнятті політичних програм перейшло до головної комісії на чолі із лідером партії, яка надавала членам Щорічного з'їзду певні наперед підготовлені програми з метою схвалення. Процес формування програм, по суті, було скасовано. Це, звісно, підняло імідж партії та сприяло перемозі на виборах, проте значно знизило рівень демократичності усередині партії.

Список використаної літератури:

1. Cole, M., Deighan, H. *Political Parties in Britain*. – Edinburgh University Press, 2012. – 224 p.
2. Collins, R. *Building a One Nation Party*. – London: The Labour Party, 2014. – 42 p.
3. Duverger, M. *Political Parties: Their Organizations and Activity in the Modern State*. – London: Methuen, 1954. – 439 p.
4. Gromyko, A. *Political modernization of the UK from the Westminster Model of Democracy to the Plural Model* // IE RAS. – 2005. – № 158. – P. 320–344.
5. Puhle, H. *Still the Age of Catchallism. Old Concepts and New Challenges* // Oxford University Press. – 2002/03. – P. 58–84.
6. Richards, A. *The Life and Soul of the Party: Causes and Consequences of Organizational Change in the British Labour Party since 1979*. – Instituto Juan March de Estudios e Investigaciones, 1997. – 43 p.
7. Crossman, R. "Introduction" in Walter Bagehot *The English Constitution*. – London: Fontana Library, 1963. – 57 p.
8. Bagehot, W. *The English Constitution*, Fontana Library. London. – 1963. – 48 p.

-
9. Pettit, R. Parliament of the Movement? The Changing Fortunes of Labour Party Conference. – London: Kingston University Press, 2008. – 24 p.
  10. Michels, R. Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy, New York: Hearst's International Library – 1915. – 444 p.
  11. Mullen, A. The Policy Making Process of the Political Left // University of Bradford. – 2005. – P. 391–403.

**THE ROLE OF THE ANNUAL LABOUR CONFERENCE
IN THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE LABOUR PARTY
OF THE UNITED KINGDOM**

Zakhar Chornyak

*Ivan Franko National University of Lviv,
Faculty of Philosophy, Department of Theory
and History of Political Science
University str., 1, 79000, Lviv, Ukraine*

The article is devoted to the analysis of the role and place of the Annual Labour Conference in the organizational structure of the Labor Party. The author analyzed various approaches to determining the role and place of this element in the balance of power inside the party, the nature and peculiarities of the transformation during the existence of the party: from the founding of the party, to the leadership of T. Blair and identified the causes and consequences of changes in the party structure.

Key words: party structure, organizational structure, balance of power, party conference, Labor Party, party system of the United Kingdom.